

РІБЦУН Ю. В.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ

ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ

ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

(7 клас)

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут спеціальної педагогіки

РІБЦУН Ю. В.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»
ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ
(7 клас)

Київ
2015 р.

УДК 376.36 : 373.312.141

ББК 74.5

Р 49

Рецензенти:

Косенко Ю. М. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Інституту педагогіки та психології Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка;

Грабко О. М. – вчитель історії Лисогірської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Р 49 Рібцун Ю. В. Навчальна програма «Історія України» для загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (7 клас). – К, 2015. – 24 с.

У навчальній програмі «Історія України», узгодженій із вимогами Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, з урахуванням психофізичних особливостей дітей із тяжкими порушеннями мовлення, представлено тематичну реалізацію навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи, яка сприяє паралельному забезпеченню історично-пізнавального і мовленнєвого розвитку учнів, подано перелік орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності школярів на кінець навчального року.

Програма адресована вчителям 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, загальноосвітніх навчальних закладів за умов інклюзивного та інтегрованого навчання і спрямована на реалізацію вимог, передбачених освітньою галуззю «Суспільствознавство».

Зміст

Пояснювальна записка	5
Мандрівка Україною доби Середньовіччя	9
Вступ. Знайомство з історією України середніх віків	9
Виникнення та становлення Русі-України	10
Київська держава (Русь-Україна) наприкінці X – у першій половині XI ст.	12
Київська держава (Русь-Україна) у другій половині XI – першій половині XIII ст.	14
Галицько-Волинська держава	15
Українські землі у складі Великого князівства Литовського та інших держав (друга половина XIV–XV ст.)	17
Історія рідного краю	18
Підсумки курсу з історії України Середньовіччя	19
<i>Показники сформованості галузевої компетентності учнів</i>	21
Додатки	23
Читаю – історію вивчаю	23

Які тут не прокочувались орди!
Яка пройшла по землях тут біда!
Мечем і кров'ю писані кросворди
Ніхто уже повік не розгада...
Ліна Костенко

Пояснювальна записка

Увічнення історії є покликом майбутнього, адже саме вивчення історії формує у школярів загальнолюдські та національні цінності, цілісний науковий світогляд крізь призму наступності та спадкоємності поколінь у безперервній гармонійній єдності історії, культури, мови, звичаїв і традицій. Патріотичне виховання майбутнього громадянина (-ки) сучасної незалежної України можливо лише при вивченні історичного минулого Батьківщини, різноманітних подій, фактів і явищ, знайомства з тими особистостями, які причетні до поступального розвитку нашої держави.

На сьогодні пріоритетом загальної шкільної та спеціальної освіти України є всебічний гармонійний розвиток кожної дитини. Відповідно до вимог особистісно-зорієнтованого підходу під час освітньо-виховного та корекційно-розвивального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) відбувається корекція психомовленнєвої діяльності учнів, здобуття міцних, у т. ч. й історико-хронологічних та історико-просторових знань, виховання любові до рідного краю, прагнення знати його історичне минуле та змінювати на краще історію сьогодення. Допомогти у вирішенні поставлених завдань, у т. ч. й одночасного історично-пізнавального і мовленнєвого розвитку школярів, покликаний *навчальний предмет «Історія України»*.

Вивчення зазначеного навчального предмета ґрунтується на психолінгвістичному, діяльнісному, комплексному, компетентнісному, культурологічному, цивілізаційному, культурно-антропологічному та соціоантропоцентричному *підходах*, на *принципах* гуманізації, диференціації, діалогічності, індивідуалізації, інтегральності та цілісності, дотримання хронологічної послідовності, багатоаспектного розкриття історичних подій і явищ, на *позиціях* політичного, соціального, економічного, особистісного, морально-етичного, духовного та ін. вимірів історії.

Згідно з Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з українською мовою навчання (наказ МОН України № 504 від 22.04.2014 р.) у сьомому класі навчальний предмет «Історія України» проводиться 1 раз на тиждень в органічній єдності та взаємозв'язку навчання, виховання, корекції і розвитку.

Специфіка організації і проведення освітньо-виховної, корекційно-розвивальної роботи з семикласниками з тяжкими порушеннями мовлення у значній мірі зумовлена особливостями їх психофізичного розвитку. В учнів із ТПМ через притаманні цьому віку відчуття дорослості, пов'язані з фізичними змінами в

організмі, прагненням до самостійності, розкриття власних нових можливостей, змінами у зовнішності та манерах тощо, може з'явитися недбале ставлення до навчання. Крім того, у середній школі відбувається значне ускладнення змісту навчального матеріалу, який стає дедалі абстрактнішим.

Деякі учні з важкими порушеннями мовлення механічно заучують дати та історичні терміни, недостатньо розуміючи часо-просторову систему подій та явищ певного періоду. Саме це призводить до формалізму у засвоєнні знань, що є однією з основних причин підвищеної втомлюваності та психокогнітивного перевантаження, а згодом і втрати інтересу до навчання. Це, в свою чергу, гальмує розвиток логічної пам'яті та формування словесно-логічного мислення.

Тому уроки історії доцільно проводити відповідно до *проблемно-тематичного принципу*, чергувати різні види діяльності, багаторазово повертатися до вже вивченого навчального матеріалу, дотримуватися поступовості у введенні в активне мовлення школярів історичної термінології, заохочувати учнів до самостійних міркувань, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що стимулюватиме розгортання теоретичного рефлексивного, логічного, критичного, а також творчого мислення. Розповідь учителя має бути живою та емоційною, супроводжуватися наведенням яскравих прикладів із художньої та історично-популярної літератури, показом ілюстрацій, картин, фотографій, хронологічних та історичних карт, зображень культурно-історичних пам'яток, спиратися лише на науково достовірні факти, апелювати до особистісного досвіду підлітків, будуватися на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва.

Чергування на уроках індивідуальних і групових форм роботи (фронтальні, підгрупові, парами), використання цікавих практичних завдань у вигляді історичних ребусів, дискусійних запитань тощо заохочують школярів із ТПМ до здійснення мандрівок у минуле, породжують історичний пошук, розвивають уяву, оптико-просторове та часове орієнтування, зв'язне описове та діалогічне мовлення, вміння висловлювати й відстоювати власні думки та з повагою й толерантністю ставитися до думки інших.

Відповідно до вимог регіонального компонента історичної освіти з учнями доцільно проводити *пошукову та краєзнавчу позакласну роботу*. Вивчення історії рідною краю, відвідання історико-краєзнавчих музеїв, дослідницька робота на місцевому матеріалі збагатить пошуково-пізнавальний досвід школярів, навчить їх знаходити, аналізувати та тлумачити приховані послання історичної спадщини у ширшому та вагомішому контексті узагальненої, цілісної картини історії України.

Спираючись на діалогову стратегію педагогічної взаємодії та враховуючи пізнавальні, мовленнєві та психоемоційні особливості учнів цього віку, учитель історії здійснює паралельне вирішення загальних навчально-виховних і корекційно-розвивальних завдань. Відповідно до них і розроблена **навчальна програма** з історії України для 7 класу. Навчальна програма повністю узгоджена з державним компонентом історичної освіти, Державним стандартом базової і повної

загальної середньої освіти та спрямована на реалізацію вимог, передбачених освітньою галуззю «Суспільствознавство».

Програма з історії України має **табличну структуру** та складається з трьох колонок (див. табл. 1). Перша з них розкриває зміст основної ланки загальної освіти, тобто перелік основних історичних сюжетів. Друга колонка є методичним орієнтиром для вчителя і висвітлює державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, адаптовані до вимог загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Третя являє собою корекційно-розвивальні лінії, які враховують мовленнєвий, пізнавальний, особистісний розвиток дітей із ТПМ, особливості їх сенсомоторики та емоційно-вольової сфери, а отже, розкривають спрямованість корекційно-розвивальної роботи

Програма «Історія України» для сьомого класу має хронологічно послідовну лінійну систему. В ній за ступенем ускладнення представлено ряд наскрізних ознайомлювальних навчальних тем із зазначенням кількості годин, відведених на їх вивчення. Матеріал дібрано таким чином, щоб не перевантажувати школярів, надати їм можливість займатися самостійною пошуковою та дослідницькою діяльністю, а вчителю – творчо підходити до проведення уроків, варіювати навчальний матеріал. Багатоаспектність програми передбачає вивчення історії України у різнобічних вимірах – соціальному, економічному, політичному, культурному, гендерному тощо.

В програмі передбачено *4 години резервного часу*, які вчитель історії може використати на власний розсуд з метою закріплення тих чи інших тем. Представлені в програмі *тематичні завдання* є орієнтовними та можуть варіюватися у відповідності до контингенту класу, з урахуванням особливостей психофізичної, у т. ч. й мовленнєвої діяльності учнів.

В кінці кожного уроку учителем здійснюється оцінювання навчальних досягнень школярів. Відповідно до Додатку до листа МОН України № 1/9-305 від 26.06.2015 р. «Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015 / 2016 навчальному році» **контрольно-оцінна діяльність учителя історії** трансформується з контролю й оцінювання предметних знань, умінь і навичок у бік оцінювання компетентностей, тобто готовності та здатності учнів застосовувати здобуті знання і сформовані навички у своїй практичній діяльності. Оцінювання може відбуватися як в усній (запитання – відповідь), так і письмовій (тестові завдання) формах. На основі поточних балів виставляється тематична оцінка, на основі тематичних – семестрова, на основі семестрових – річна з обов'язковим урахуванням динаміки досягнень кожного школяра.

Завершує програму трикомпонентний **перелік орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності** школярів на кінець навчального року.

Психомовленнєвий компонент *«Розуміння змісту навчального матеріалу»* включає перелік тих показників у пізнавальній, мовленнєвій діяльності, емоційно-вольовій сфері, які знаходяться в зоні актуального розвитку (за Л. С. Виготським)

учня та є обов'язковими передумовами засвоєння нового навчального матеріалу на невербальному та вербальному рівнях.

Психомовленнєвий компонент *«Засвоєння знань, формування умінь і навичок»* передбачає перелік тих показників, які перебувають у зоні найближчого розвитку школяра і знаходяться на рівні початкового засвоєння чи розширення вже наявних знань, формування нових умінь і навичок.

Операційно-технологічний компонент *«Застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній навчальній діяльності»* охоплює перелік тих показників у історично-пізнавальній діяльності учня, котрі на практиці реалізуються ним самостійно чи з допомогою вчителя.

Виокремлення таких компонентів допоможе учителю не лише оцінити продуктивність спільної з учнями діяльності, а й проаналізувати ефективність добору форм і методів роботи, які стимулюватимуть учнів до пізнавально-мовленнєвого зростання.

Саме завдяки вивченню курсу історії школярі з ТПМ навчаються розглядати події та явища у світлі певного історичного періоду в тісному взаємозв'язку часу, місця, обставин та діячів, давати їм особистісну оцінку, цінувати матеріальні, архітектурні, мистецькі, писемні пам'ятки, народні традиції, пісні та вірування, розуміти рух суспільства та історичного прогресу в цілому.

7 клас

Мандрівка Україною доби Середньовіччя

<i>Зміст основної загальної освіти</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>	<i>Спрямованість корекційно-розвивальної роботи</i>
<i>Вступ. Знайомство з історією України середніх віків (2 год.)</i>		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Повторення вивченого у 6-му класі. ▪ Історія України в Середні віки. ▪ Періодизація. Джерела з історії України. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Хто жив на нашій землі до нас?», «Коріння українського народу», «Загальноєвропейські історичні процеси в Україні Середньовіччя», «Середньовічна доба в історії України» (сер. I тис. н. е. – XV ст.), «Розвиток українських земель» (IX–XV ст.), «Історичні джерела як засіб відтворення цілісної картини середньовічної історії України», «Додай потрібне слово» (ймовірно прогнозування на рівні словосполучення, речення та</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>характеризує</i> історичний розвиток України у стародавню добу, зазначаючи його особливості; • <i>має уявлення</i> про Середньовіччя як період історії від Великого переселення народів і падіння Західної Римської імперії (476 р. н. е.) до відкриття Америки Христофором Колумбом (1492); • <i>орієнтується</i> у періодизації історії України, визначаючи ієрархію періодів і їх тривалість: <ul style="list-style-type: none"> – раннє Середньовіччя (VI–IX ст.) – часи розселення слов'янських племен на території сучасної України та виникнення ранньодержавних утворень (племінних князів); – класичне Середньовіччя (кінець IX – сер. XIII ст.) – існування могутньої давньоукраїнської держави (Київська Русь); – пізнє Середньовіччя (II пол. XIII ст. – кінець XV ст.) – розквіт і занепад Галицько-Волинської держави та входження українських земель до складу сусідніх країн; • <i>називає та диференціює</i> основні джерела з історії України зазначеної доби: речові (залишки споруд, речі, зброя, прикраси, знаряддя праці тощо), зображальні (графіті, малюнки в гробницях, на стінах 	<p>Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (гідронім, графіті, топонім, феодалізм), прикметників (ранньодержавний, давньоукраїнський). Збагачення словника іншомовними лексичними елементами (гідро – вода, топо – земля, дн – ріка, стр – вода, що біжить).</p> <p>Уточнення розуміння та вживання слів-омонімів (коріння – підземна частина рослин і основа, коріння народу, землі – земельні ділянки та території, картина – мистецький твір та історичне бачення).</p> <p>Удосконалення вміння контролювати власне мовлення та самостійно виправляти помилки під час усних відповідей.</p> <p>Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії.</p> <p>Акцентування уваги на фонетичній, лексичній і граматичній правильності мовлення.</p> <p>Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного</p>

<p>тексту), «Історична розминка» (картина ↔ період Середньовіччя), «Хронологічні ланцюжки», читання оповідань з історії України доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<p>печер, різьблення), усні (міфи, легенди, історичні пісні, билини, думи, назви водойм, місцевостей), писемні (документальні – князівські акти, грамоти, збірки законів, договори, накази тощо, розповідні – літописи, «життя» святих, праці істориків того часу, біографії, церковні проповіді, художні твори тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>орієнтується</i> на історичній карті, показуючи територію українських земель у Середні віки; • доречно, фонетично та граматично правильно <i>використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки.</p> <p>Виховання інтересу до уроків історії, вміння працювати колективно</p>
---	---	---

Тема 1. Виникнення та становлення Русі-України (4 год.)

<p>▪ Велике переселення народів. Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Тепер слов'ян вже видно всюди», «Східні слов'яни та їхні сусіди», «Східнослов'янські племена – предки українців – напередодні утворення держави», «Вплив природно-географічних умов на господарство та спосіб життя східних слов'ян», «Середньовічні слов'яни очима візантійських письменників», «Східна гілка слов'янських народів», «Витоки Київської Русі», «Сторінками «Повісті</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення про</i> V–VIII ст. як важливу віху в історії слов'ян, коли відбувається колонізація нових територій, утворення основних політичних союзів, виникнення зародків державного життя; • <i>характеризує</i> період розселення слов'янських племінних союзів на території України внаслідок Великого переселення народів (IV–VII ст. н. е.) (з опором на історичну карту, ілюстрації, навідні запитання вчителя); • <i>орієнтується</i> на історичній карті, показуючи територію розселення слов'янських племен, які проживали на території Русі-України; напрямки походів київських князів; • <i>називає</i> основні регіони розселення слов'ян: Подунав'я, Балканський півострів (VI–VII ст.); вільні після переселення германців землі, у межах річки Лаби (гори Татри, Судети, узбережжя Балтики); 	<p>Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (авари, балти, віче, гуни, данина, дружина, дружинники, етнос, златник, імперія, князь, літопис, погости, полюддя, реформа, Русь, Русь-Україна, угро-фіни), прикметників (Велике розселення слов'ян, додержавні утворення, адміністративні реформи, дипломатичні відносини).</p> <p>Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (Буг – бужани, Волинь – волиняни; схід + слов'яни = східнослов'янський).</p> <p>Уточнення розуміння та здійснення пояснення значень слів-паронімів (віче – січе, князь – бязь, літопис – клинопис, данина – давнина, балти – болти, гуни –</p>
--	--	---

<p>минулих літ» та Київського літопису), «Як нині збирається віщий Олег...», «Київська Русь за часів князя Ігоря», «Наймудріша Ольга», «Княгиня Ольга – передвісниця християнської землі», «Князь Святослав і його походи», «Святослав – князь-лицар», «Хронологічні ланцюжки», «На все свій час» (хронологічні задачі), «Віконце для допитливих», «Запитання – відповідь» (робота парами), «Причина – наслідок», «З'єднай правильно» (поєднання понять і їх визначень), читання оповідань з історії України доби Середньовіччя, історичні ребуси, створення і розв'язання історико-мовленнєвих ситуацій, творчі завдання, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<p>Лівий берег Дніпра, межиріччя Прип'яті та Західної Двіни, басейн Верхньої Оки (VIII–IX ст.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>робить умовиводи</i> щодо впливу природно-географічних умов на господарство та спосіб життя східних слов'ян (мешкання у смугах лісостепу та лісу були сприятливими для розвитку господарства та безпечними для життя); • <i>описує</i> господарство, побут і заняття (підсічно-вогневе, перелогове землеробство, скотарство, ковальство) східних слов'ян, <i>називає</i> окремі знаряддя праці (рало, двозуба соха, серп, борона-сукуватка); • <i>розуміє</i> сутність і наслідки внутрішньої (підкорення племінних князів і зосередження влади в руках єдиної династії) й зовнішньої (розширення теренів держави шляхом приєднання завойованих земель) політики перших князів; • <i>називає</i> політичні союзи на етнічних теренах України наприкінці VIII ст.: дуліби (волиняни, бужани), древляни, хорвати, поляни, уничі, тиверці, сіверяни; • <i>аналізує</i> зміст давньоукраїнського літопису «Повість минулих літ» (з опорою на текст, навідні запитання вчителя, план, алгоритм); • <i>називає</i> західну, східну, південну етнічні групи слов'ян, з яких згодом утворилися сучасні слов'янські народи; • <i>знає</i>, що українці разом із білорусами та росіянами належать до східної гілки слов'янських народів; • <i>розповідає</i> про вплив Візантійської імперії (ранне Середньовіччя) на культурний, політичний та історичний розвиток східних слов'ян; • <i>має уявлення</i>, що утворення Руської держави у VIII–IX ст. започаткувало епоху повноцінного державно- 	<p>Дюни, верстви – версти).</p> <p>Уточнення розуміння та вживання слів-омонімів (дружина – заміжня жінка та збройний загін, гілка – частина дерева та східна гілка слов'янських народів, уроки – форма проведення занять у школі, фіксовані розміри данини, уроки життя).</p> <p>Формування лексико-семантичних мовних явищ синонімії на матеріалі іменників (реформа – зміна – нововведення).</p> <p>Удосконалення вміння контролювати власне мовлення та самостійно виправляти помилки під час усних відповідей.</p> <p>Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії.</p> <p>Акцентування уваги на фонетичній, лексичній і граматичній правильності мовлення.</p> <p>Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисти</p>
--	--	---

	<p>політичного життя, подібного до розвитку решти середньовічних європейських держав;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> та <i>озвучує</i> версії походження назви «Русь-Україна» (Русь, Руська земля, Київська Русь); • <i>описує</i> заснування Києва представниками східнослов'янського племені полян: трьома братами (Києм, Щеком і Хоривом), їхньою сестрою Либіддю (спираючись на ілюстративний матеріал, літопис «Повість минулих літ»); • <i>характеризує</i> суспільне життя, роль міста Києва в утворенні держави східних слов'ян; • <i>називає</i> роки правління, <i>аналізує</i> діяльність Аскольда (850–882), Олега (882–912), Ігоря (912–945), Ольги (945–964) та Святослава (964–972); • доречно, фонетично та граматично правильно <i>використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>руки.</p> <p>Виховання прагнення та вміння знаходити в сучасному Києві сліди історії його заснування.</p> <p>Виховання бажання якомога більше знати про історичне минуле столиці України</p>
<i>Узагальнення (1 год.)</i>		
<i>Тема 2. Київська держава (Русь-Україна) наприкінці X – у першій половині XI ст. (4 год.)</i>		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Внутрішня і зовнішня політика Володимира Великого. Запровадження християнства. ▪ Київська держава (Русь-Україна) Ярослава Мудрого. «Руська правда». ▪ Міжнародні зв'язки. ▪ Суспільний устрій. Влада князя. Повсякденне життя. Господарство. Міста. Ремесла. Торгівля. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Володимир Великий»,</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>відчуває</i> та <i>виражає</i> (емоційно-мімічно та мовленнєвими засобами) власне ставлення до діяльності князів за часів Київської держави; • <i>орієнтується</i> на історичній карті, показуючи територію Київської держави (Русі-України) за правління князів Володимира Святославовича (Володимира Великого) та Ярослава Мудрого; • <i>характеризує</i> суспільну роль різних верств і станових груп населення Київської держави (Русі-України); розвиток господарства і торгівлі; повсякденне життя мешканців міста і села; роль князівської влади в політичному устрої Русі; відносини Русі-України з європейськими державами; • <i>називає</i> роки правління князя Володимира Великого 	<p>Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (автокефалія, бояри, верстви, дитинець, ієрархія, культ, митрополит, мозаїка, монастир, погост, священик, християнство, чернець), прикметників (церковнослов'янська мова, книжкові мініатюри, релігійні реформи).</p> <p>Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (десять – десятина – десятичний, срібло – срібляник, золото – златник).</p> <p>Уточнення розуміння та здійснення пояснення значень слів-паронімів (культ –</p>

<p>«Утвердження Ярослава в Києві», «Володимир землю зорав, Ярослав – засіяв», «У Київському Володимирському соборі» (фотографії, фрески В. Васнецова), «Хрещення – тоді і зараз», «Християнська релігія і церква в житті давньоруського (давньоукраїнського) суспільства», «Уявна подорож Києвом за часів Ярослава Мудрого», «З мудрістю у розумі та серці», «Архітектура та монументальний живопис. Писемність та освіта. Українська мова», читання оповідань з історії України в добу Середньовіччя, історичні ребуси, створення і розв'язання історико-мовленнєвих ситуацій, творчі завдання, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<p>(980–1015);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i>, що за правління Володимира відбулася зміна родоплемінного поділу Київської Русі на територіальний; • <i>визначає</i> ступінь розвитку господарства й торгівлі Русі-України; • <i>називає</i> рік запровадження християнства як державної релігії (988 р.); • використовуючи складносурядні та складнопідрядні речення, <i>доводить</i>, що запровадження християнства стало важливим кроком для суспільного та культурного розвитку Київської Русі; • <i>розповідає</i> про сутність християнських віровчень та моралі, що лягли в основу української культури, мистецтва та національного характеру; • <i>називає</i> роки правління князя Ярослава Мудрого (1019–1054), <i>перераховує</i> споруди, які прикрашали столицю Київської Русі за часів Ярослава Мудрого (Золоті Ворота, собор Святої Софії, або Софійський собор); • <i>порівнює</i> внутрішню й зовнішню політику Володимира Великого і Ярослава Мудрого; політичний устрій і соціальний розвиток давньоруського та європейського суспільств, <i>висловлює</i> власні судження з цього приводу; • <i>розповідає</i> про розвиток писемності та освіти за часів розквіту Київської Русі; • доречно, фонетично та граматично правильно <i>використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>пульт, князь – брязь, фреска – фреза). Уточнення лексичної системності у вживанні іменників (мудрість – розум – логіка – мислення). Формування лексико-семантичних мовних явищ синонімії на матеріалі іменників (собор – храм – церква). Уточнення розуміння та вживання слів-омонімів (мозаїка – гра та вид мистецтва). Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Акцентування уваги на фонетичній, лексичній і граматичній правильності мовлення. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання інтересу до освіти та писемності того періоду, що вивчається</p>
Узагальнення (1 год.)		

Тема 3. Київська держава (Русь-Україна) у другій половині XI – першій половині XIII ст. (5 год.)

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Правління Ярославовичів. Половці. Любецький з'їзд князів. ▪ Правління Володимира Мономаха та його сина Мстислава Великого. ▪ Роздробленість Київської держави. Київське, Переяславське та Чернігівське князівства в середині XII – першій половині XIII ст. Політичне і соціально-економічне життя. ▪ Галицьке і Волинське князівства в другій половині XII ст. Ярослав Осмомисл. ▪ Культура Русі-України в другій половині XI – першій половині XIII ст. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Повчання дітям» Володимира Мономаха – кодекс настанов князівської родини», «Загнав Мстислав половців за Дон», «Галицький Осмомисле Ярославе!», «Родовід Ярославичів», «Галерея історичних портретів», «І розірвалася вся Руська земля», «Розквіт культури Київської Русі»,</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>орієнтується</i> на історичній карті, показуючи території князівств часів роздробленості Київської держави (Русі-України) та половецькі землі; • <i>знає</i>, що правління Володимира Мономаха характеризувалося зміцненням одноосібної влади великого князя, централізацією держави, захистом її територіальної єдності, цілісності та безпеки, правовим врегулюванням суспільних відносин; • <i>характеризує</i> становище Київської держави (Русі-України) за правління наступників Ярослава Мудрого; особливості політичного і соціально-економічного життя князівств часів роздробленості; відносини половців із Руссю; • <i>описує</i> причини і наслідки князівських уособиць; половецьких набігів; Любецького з'їзду князів (з опорою на літературні джерела, історичні карти); • <i>називає</i> дати (з опорою на історичні джерела): – початку боротьби за київський стіл між Ярославичами (1073 р.); – Любецького з'їзду князів (1097 р.); – князювання Ізяслава Ярославовича (1054–1068 рр.), Володимира Мономаха (1113–1125 рр.), Мстислава Володимировича (Мстислава Великого) (1125–1132 рр.), Ярослава Осмомисла (1153–1187 рр.); – роздроблення Русі на удільні князівства (30–60-і рр. XII ст.); – першої писемної згадки назви «Україна» (1187 р., Київський літопис); • <i>має уявлення про</i> літописи як безцінне історичне («Повість минулих літ» (1113 р., Нестор Літописець), «Літопис Аскольда» тощо); 	<p>Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (волость, дуумвірат, Євангеліє, закупи, лихвар, тріумвірат), прикметників (великокнязівська влада, олігархічне правління, отчинний принцип престолонаслідування, удільні князівства, федеративна монархія). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (князь – князівство, половець – половецький, центр – централізація, літопис – літописець – літописання, монарх – монархія – монархічний, олігарх – олігархічний). Уточнення розуміння та здійснення пояснення значень слів-паронімів (з'їзд – в'їзд – виїзд – під'їзд, згадка – загадка, волость – порость, монарх – монах, влада – зрада). Формування лексико-семантичних мовних явищ синонімії на матеріалі іменників (згадка – спогад, волость – область). Уточнення розуміння та вживання слів-омонімів (доба – 24 години та історичний період). Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного</p>
--	---	---

<p>«Сторінками «Слова о полку Ігоревім»; «Так чи не так?», «Додай потрібне слово» (ймовірне прогнозування на рівні речень і текстів, смисловий контроль), читання оповідань з історії України в добу Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>розповідає</i> про похід новгород-сіверського князя Ігоря проти половців, спираючись на «Слово о полку Ігоревім» (1185 р.); • <i>аналізує</i> зміст «Слова о полку Ігоревім» (кінець XII ст.) як найвидатнішої пам'ятки давньоруської літературної спадщини та цінного історичного джерела; • доречно, фонетично та граматично правильно <i>використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання бажання якомога більше дізнаватися про історичних осіб того часу</p>
---	--	---

Узагальнення (1 год.)

Тема 4. Галицько-Волинська держава (4 год.)

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Утворення Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславович. Боротьба за владу. Данило Романович. ▪ Походи монголів на Русь. Встановлення панування Золотої Орди на українських землях. ▪ Внутрішня політика. Зовнішня політика. Коронація Данила Романовича. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Велика смута постала в землі Руській», «Коронація Данила Романовича», «Данило</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>орієнтується</i> на історичній карті, показуючи територію Галицько-Волинської держави за Романа Мстиславовича і його наступників; території сусідніх держав; напрямки навали монголів; • <i>називає</i> дати (з опорою на історичні джерела): <ul style="list-style-type: none"> – об'єднання Галицького та Волинського князівств (Галицько-Волинська держава) (1199 р.); – уособиць (громадянської війни) Галицько-Волинського князівства (1205–1245 рр.); – утворення Золотої Орди (сер. 40-х рр. XIII ст.); – розорення монголами Переяславщини та Чернігівщини (1239 р.); – вторгнення монголів у Галицько-Волинське князівство (1241 р.); • <i>знає</i>, що завдяки величезним зусиллям Данила та Василька спочатку об'єднується Волинське, а пізніше поновлюється Галицько-Волинське князівство; 	<p>Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (арбалетник, баскак, кольчуга, король, мито, орда, оружник, писало, плужне, самодержавство, самодержець, улус, фортифікація, ярлик).</p> <p>Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (Золота Орда – золотоординський, корона – коронація – коронований, Переяслав – Переяславщина, Чернігів – Чернігівщина, Київ – Київщина).</p> <p>Уточнення розуміння та здійснення пояснення значень слів-паронімів (ярлик – ялик – язик; улус – укус; лицар – рицар; орден – ордер; хан – хам; мито – сито – жито).</p>
--	--	--

<p>Романович – будівничий Галицько-Волинської держави», «Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича», «І прийшла нечувана рать», «Монгольська навала та золотоординське ярмо на українських землях», «О, лихіша лиха честь татарська!», «Пам'ятки Галицько-Волинської держави», «Я почну, а ти продовжуй», «Хронологічний ланцюжок», читання оповідань з історії України в добу Середньовіччя, історичні ребуси, створення і розв'язання історико-мовленнєвих ситуацій, творчі завдання, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>розповідає</i> про одну з найбільших оборонних битв середньовічної Європи у Києві, про її значення для народів Центральної та Західної Європи (князівства прийняли на себе основний удар монголів, істотно послабили руйнівні наслідки для інших держав, т. ч. допомогли уникнути руйнування) (з опорою на картини, тексти літопису); • <i>знає</i> та <i>називає</i> два періоди оборони Києва від ворожих наступів хана Батия (5–19 листопада 1240 р. – залога і міщани відбивали наступи; 20 листопада – 6 грудня – бої йшли в самому місті); • <i>характеризує</i> діяльність князів династії Романовичів; особливості монгольського панування на українських землях (з опорою на історичні джерела); • <i>визначає</i> особливості зовнішньої та внутрішньої політики галицько-волинських правителів (з опорою на запитання вчителя); • <i>висловлює</i> судження про діяльність Романа Мстиславовича (1199–1205 рр.), Данила Романовича (1238–1264 рр., коронація – 1253 р.), Юрія I Львовича (1301–1308 рр.); особливості розвитку українського суспільства княжої доби з європейськими країнами; • <i>розповідає про</i> розвиток освіти, літописання, архітектури та малярства у Галицько-Волинській державі, заснування освітніх центрів при дворах князів; • <i>має уявлення про</i> Галицько-Волинський літопис як безцінне історичне джерело та унікальну пам'ятку літературного процесу XIII ст.; • <i>доречно, фонетично та граматично правильно використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>Формування лексико-семантичних мовних явищ синонімії на матеріалі іменників (розорення – знищення – руйнація; оборона – захист), антонімії на матеріалі відносних прикметників (внутрішній – зовнішній (політика)).</p> <p>Уточнення розуміння та вживання слів-омонімів на матеріалі іменників (ярлик – на товарі та грамота хана; будівничий – будівельник і засновник держави), відносних прикметників (золота – обручка, осінь, Орда).</p> <p>Уточнення лексичної системності у вживанні іменників (хан – цар – вождь – старійшина, ікона – картина – портрет – фреска – мозаїка – графіті).</p> <p>Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії.</p> <p>Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисти руки.</p>
---	---	---

		Виховання бажання знайомитися з історією Галицько-Волинської держави
<i>Узагальнення (1 год.)</i>		
<i>Тема 5. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та інших держав (друга половина XIV–XV ст.) (5 год.)</i>		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Статус українських земель у складі Великого князівства Литовського та інших держав. Кревська унія 1385 р. і українські землі. Остаточна ліквідація Волинського та Київського удільних князівств. ▪ Держава Феодоро в Криму. Утворення Кримського ханства. Герей. Суспільний устрій та культура ханства. ▪ Суспільне і церковне життя. Сільське господарство. Ремесла і торгівля. Міста, Магдебурзьке право. ▪ Культура та освіта. Юрій Дрогобич. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Старого не порушуємо, а нового не впроваджуємо», «Навік приєднати землі до Корони Польської», «Міське повітря робить людину вільною» (Магдебурзьке право), «Астрологічний календар Юрія Дрогобича (Юрія Котермака) – перша</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про: <ul style="list-style-type: none"> – синонімічні назви Литовської держави того часу – Велике князівство Литовське, Литовсько-Руська держава; – особливості приєднання українських земель до Литви під гаслом звільнення від золотоординської залежності, зі збереженням існуючих віри, мови, судочинства і традицій життя; – Литовсько-Білоруський літопис як джерело інформації щодо висвітлення історичних подій на українських землях у складі Великого князівства Литовського; • <i>орієнтується</i> на історичній карті, показуючи території українських земель у складі різних держав; територію Кримського ханства; • <i>називає</i> дати (з опорою на історичні джерела): <ul style="list-style-type: none"> – приєднання Київщини, Чернігово-Сіверщини та Поділля до Великого князівства Литовського (1362 р.); – Кревської унії як державно-політичного союзу між Литвою та Польщею (1385 р.); – приєднання Галичини до Польського королівства (1387 р.); – ліквідації Київського удільного князівства та перетворення його на воєводство Великого князівства Литовського (1471 р.); – створення Кримського ханства (1441 р.); – вторгнення турецьких військ до Криму, захоплення Кафи та ін. генуезьких фортець та князівства Феодоро 	<p>Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (війт, гетьман, господар, іконостас, кріпацтво, магнат, мечеть, мінарет, міщани, невільник, пан, полікультурність, ратуша, сейм, султан, унія, фільварок, хан, шляхта, яничари, ясир), прикметників (генуезькі фортеці, Магдебурзьке право, українська шляхта).</p> <p>Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (ікона – іконостас – іконописний; кріпак – кріпацтво – кріпацький; хан – ханство – ханський; пан – панщина – панство – панський; двір – дворянин – дворянський).</p> <p>Формування лексико-семантичних мовних явищ антонімії на матеріалі іменників (кріпацтво – воля) та синонімії (унія – союз; кріпак – невільник; кріпацтво – кабала).</p> <p>Уточнення розуміння та здійснення пояснення значень слів-паронімів (хан – пан – сан – лан; унія – олія; ясир – сир; магнат – магніт; колона – колонія; шляхта – шахта; сейм – сейф; ратуша – ретуш).</p> <p>Уточнення розуміння та вживання слів-омонімів (дим – з димаря і двір).</p> <p>Збагачення словника іншомовними лексичними елементами (полі- – багато).</p> <p>Поліпшення інтегративної діяльності</p>

<p>україномовна друкowana книга» (1483 р.), «Повсякденне життя українців. Історичні хроніки», «Основні групи панівного стану», «Напади татар на населення українських земель», «Освіта, мистецтво, архітектура: погляд в минуле», «Історичний словничок», читання оповідань з історії України в добу Середньовіччя, створення і розв'язання історико-мовленнєвих ситуацій, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<p>на південному узбережжі півострова (1475 р.); – визнання Кримським ханством васальної залежності від Османської імперії (1478 р.); – публікації першої книги церковнослов'янського письма (1491 р.); – поділу Закарпаття між Трансільванією та Священною Римською імперією (1526 р.); – першого документа по закріпаченню українських селян (1435 р.); – остаточного поділу Київської митрополії на Київську та Московську (1458 р.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • характеризує розвиток господарства, торгівлі; державне, суспільне та культурне життя Кримського ханства; побут соціальних верств і етнічних груп та їхню роль у житті тогочасного суспільства; полікультурність українського суспільства; • висловлює судження щодо діяльності Любарта Гедиміновича, Володимира Ольгердовича (час князювання в Києві 1363–1394 рр.), Хаджі-Герая, Костянтина Острозького (1460–1530 рр.), Юрія Дрогобича; • доречно, фонетично та граматично правильно використовує історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання бажання поглиблювати свої знання про даний історичний період засобом читання додаткової літератури</p>
--	---	---

Узагальнення (1 год.)

Тема 6. Історія рідного краю (1 год.)

<p>■ Історія рідного краю в подіях та особах. Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Край, мій рідний край», «Спогади минулого», «Хронологічні ланцюжки», «Додай (викресли) потрібне (зайве)</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • цікавиться історією рідного краю; • показує на історичній карті свій населений пункт; • приймає участь у дослідницьких міні-проектах з вивчення історії рідного краю; • відвідує місцеві історико-краєзнавчі музеї; • читає додаткову літературу з історії рідного краю; • знає про основні історичні події, що відбувалися на 	<p>Формування чітких просторових і часових уявлень. Закріплення вміння доречно, фонетично та граматично правильно використовувати історичні поняття, вивчені на уроках. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення;</p>
---	--	--

<p>слово» (ймовірне прогнозування на лексичному, граматичному, синтаксичному рівні на матеріалі словосполучень, речень і текстів, смисловий контроль), дослідницька робота, екскурсії, робота з історичними, контурними картами, атласом, міні-проекти, тестові завдання</p>	<p>українській території у різні періоди;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> осіб, які народилися та / чи жили в його / її рідному населеному пункті і зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної освіти, науки чи культури; • доречно, фонетично та граматично правильно <i>використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках 	<p>асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання інтересу до історії рідного краю, поваги до людей, які творили її</p>
<p><i>Підсумки курсу з історії України Середньовіччя (1 год.)</i></p>		
<p>▪ Узагальнення до курсу: «Середньовічна історія України та її внесок у загальноєвропейську спадщину».</p> <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Хронологічні ланцюжки», «Екскурсивод», «Галерея портретів історичних постатей Середньовіччя», «Причина – наслідок», «Що за чим? (Хто за ким?)», «Додай (викресли) потрібне (зайве) слово» (ймовірне прогнозування на лексичному, граматичному, синтаксичному рівні на матеріалі словосполучень, речень і текстів, смисловий контроль),</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • цілісно <i>сприймає</i> добу Середньовіччя у сукупності політико-правових, соціально-економічних і духовних характеристик; • <i>порівнює</i> процеси і явища європейської та української історії доби Середньовіччя; • <i>називає</i> основні визначні дати історії України доби Середньовіччя; • доречно, фонетично та граматично правильно <i>використовує</i> історичні поняття, вивчені на уроках; • <i>називає</i> пращурів українців – племена східної гілки слов'ян (дуліби, древліани, хорвати, уличі, поляни, сіверяни, тиверці), рід їх занять (землеробство, полювання, рибальство, бортництво, скотарство, видобуток корисних копалин, ремесла, торгівля, освоєння нових земель з асиміляцією мешканців); • <i>розповідає</i> про Руську землю як державу осілого землеробського населення з верховенством князівської династії, визначальною роллю в політичному житті князівської дружини, 	<p>Формування чітких просторових і часових уявлень. Уточнення категоріально зумовлених лексичних узагальнень іменників (асиміляція, бортництво, ідеологія). Закріплення вміння доречно, фонетично та граматично правильно використовувати історичні поняття, вивчені на уроках. Удосконалення вміння контролювати власне мовлення та самостійно виправляти помилки під час усних відповідей. Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Акцентування уваги на фонетичній, лексичній і граматичній правильності мовлення. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного</p>

<p>історичні ребуси, творчі роботи, міні-проекти, дискусійні запитання, створення і розв'язання історико-мовленнєвих ситуацій, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання</p>	<p>домінуванням територіальної общини;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>показує</i> на історичній карті Київську (Давню) Русь із кордонами на заході через Карпати, по Західному Бугу, Дніні та Німану, на півночі з охопленням Фінської затоки, Чудського, Ладозького та Онезького озер, на півдні та південному сході по руслах Сули, Сіверського Дінця, Росі, Дністра та Прута, на сході – Окою та Волгою; • <i>розуміє</i> та словесно <i>розкриває</i> вагомий внесок християнізації Київської Русі як загальнодержавної ідеології, спрямованої на централізацію влади, консолідацію суспільства, збереження його територіальної та політичної цілісності; • <i>усвідомлює</i>, що напади військ Чингісхана та хана Батия практично припинили існування Київської Русі, і тільки Галицько-Волинському князівству вдалося вистояти в ті скрутні часи, однак і воно у I пол. XIV ст. втратило свою незалежність; • <i>розповідає</i> про розподіл українських земель між ін. державами (сер. – II пол. XIV ст.): Литва – Волинь, Київщина, Переяславщина, Чернігівщина, Сіверщина, Польща – Галичина; • <i>має уявлення</i> про еволюційний розвиток Криму як зону перетину античної, кочової, християнської та мусульманської цивілізацій; • <i>знає</i> про утвердження культу книги, розвиток церковнослов'янської та писемно-літературної мов; • <i>визначає</i> основні цивілізаційні здобутки українського середньовічного суспільства та внесок у загальноєвропейську спадщину 	<p>мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівні; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання історичного мислення з метою розуміння закономірностей поступального історичного розвитку</p>
--	--	--

Резерв (4 год.)

Показниками сформованості галузевої компетентності учнів сьомого класу загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з предмету «Історія України» на кінець навчального року виступають:

1. Розуміння змісту навчального матеріалу (психомовленнєвий компонент):

- цілісного сприймання історичних подій у хронологічній послідовній лінійній системі;
- історично-хронологічне та історично-просторове бачення світу;
- особистісно-ціннісне ставлення до історичних подій і діяльності визначних осіб того періоду, що вивчається;
- розуміння минулого, осягнення сьогодення, прогнозування майбутнього;
- здатність отримувати естетичну насолоду від краси навколишнього світу, незвичності експонатів історико-краєзнавчих музеїв, постійно цікавитися історією рідного краю;
- розуміння зв'язків історії України з природно-географічним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини.

2. Засвоєння знань, формування умінь і навичок (психомовленнєвий компонент):

- сприймання та інтерпретування змісту історичних науково-популярних текстів, художніх творів, висловлення особистісного ставлення до них, аргументування своїх думок і оцінок;
- порівняння та аналіз розвитку історичних процесів і явищ, виявлення спільних і відмінних ознак;
- історично-хронологічні знання та історично-просторові уявлення доби Середньовіччя;
- знання ієрархії періодів Середньовіччя, їх тривалості, найвідоміших культурних пам'яток, основних подій і постатей Русі-України, Галицько-Волинської держави;
- розрізнення умовних позначень на історичній карті;
- визначення тривалості подій, їх хронологічної віддаленості від сьогодення;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями та явищами, уміння оцінювати їх з різноманітних позицій;
- переосмислення реально існуючих об'єктів культури (образотворчого мистецтва, скульптури, архітектури, писемних джерел) крізь призму історичних подій і фактів доби Середньовіччя;
- здатність до співпереживання історичним діячам різних періодів, які опинялися у скрутних обставинах;
- вживання (за допомогою вчителя та самостійно) історичної термінології;
- контроль фонетичної, лексичної, стилістичної та змістової правильності власного мовлення під час ділового спілкування;
- свідомо активна життєва громадянська, патріотична, морально-етична позиція, любов до України та відчуття гордості за причетність до українського народу.

3. Застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній навчальній діяльності (операційно-технологічний компонент):

- орієнтування в історичному часі та просторі;
- диференціювання правильних і спотворених (у фонетичному, лексичному, синтаксичному планах) історичних подій;
- розрізнення науково-популярного історичного та описового художньо-образного тексту;
- креслення ліній часу та розв'язання хронологічних задач;
- характеристика історичних постатей;
- показ на карті території України в різні історичні періоди, шляхи історичних походів, місця поразок і перемог;
- географічне та історичне співвіднесення місць подій певного періоду, що вивчається;
- робота з атласом, історичними контурними картами;
- переказ змісту почутого від учителя чи на екскурсії, прочитаного в підручнику навчального матеріалу;
- складання поширеної зв'язної розповіді за картиною (ілюстрацією, фотографією, музейним експонатом) із зображенням історичних подій;
- розповідь про життя українського народу доби Середньовіччя зі вживанням історизмів;
- опрацювання джерел історичної інформації, інтерпретування їх змісту, критичний аналіз розбіжностей поглядів різних авторів;
- бачення нових способів вирішення виникаючих проблемних ситуацій;
- наведення прикладів зі сфери науки, спорту, культури, де Україна має здобутки світового рівня.

Слід зазначити, що представлені показники можуть варіюватися в залежності від механізмів виникнення та прояву мовленнєвих порушень у школярів і з опорою на найбільш збережені компоненти мовленнєвої та пізнавальної діяльності.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Читаю – історію вивчаю

1. Аркас М. М. Історія України-Русі / пер. слово П. М. Гвоздецького. – 3-тє факс. вид. – К. : Вища шк., 1993. – 414 с. : іл.
2. Босович В. В. Володимир, син Святослава [роман] / В. В. Босович. – К. : Рад. письменник, 1989. – 383 с.
3. Висоцький С. О. Княгиня Ольга і Анна Ярославна – славні жінки Київської Русі / С. О. Висоцький. – К. : Наук. думка, 1991. – 104 с.
4. Григор'єв-Наш Історія України в народних думах та піснях (для сер. та ст. шк. віку) / Худож. В. І. Лопата. – К. : Веселка, 1993. – 271 с. : іл.
5. Грушевський М. С. Історія України, приладжена до програми вищих початкових шкіл і нижчих класів шкіл середніх / М. С. Грушевський. – К. : Вид. дім «КМ Academia», 1994. – 256 с.
6. Дерево пам'яті [кн. укр. іст. оповідання, для ст. шк. віку] / Упоряд. текстів та іл., автор передм. й прим. В. О. Шевчук; худ. оформл. І. М. Гаврилюка. – У 4 вип. – 1990–1993. – К. : Веселка. – (Б-ка «Золоті ворота»).
7. Іванов В. Д. Русь первозданна [роман] / Пер. з рос. О. Стаєцький. – К. : Дніпро, 1990. – 799 с. – (Б-ка іст. прози)
8. Історія України (для дітей шк. віку). – К. : Т-во «Знання» України, 1992. – 224 с.
9. Крушинський В. Ю. Історія України. Події. Факти. Дати [довідник] / В. Ю. Крушинський, Ю. А. Левенець. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Зодіак – ЕКО, 1993. – 176 с.
10. Ладинський А. П. Остання путь Володимира Мономаха [іст. роман] / А. П. Ладинський. – Мн. : Маст. Літ., 1987. – 383 с. : іл.
11. Нижник І. Й. Доброслав [повісті] / І. Й. Нижник. – К. : Рад. Письменник, 1986. – 200 с.
12. Скляренко С. Д. Володимир [роман] / С. Д. Скляренко. – К. : Веселка, 1991. – 539 с. : іл.
13. Скляренко С. Д. Святослав [роман] / С. Д. Скляренко. – К. : Вид-во худ. літ-ри «Дніпро», 1981. – 596 с.
14. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1994. – 736 с. : іл.
15. Ян В. Батий [роман для ст. шк. віку] / Пер. з рос. А. І. Шиян; худож. К. А. Музика. – Мн. : Нар. асвета, 1981. – 352 с.
16. Ян В. Чингісхан [роман для ст. шк. віку] / Пер. з рос. А. І. Шиян; худож. К. А. Музика. – К. : Веселка, 1991. – 334 с. : іл.

АВТОРСЬКА ДОВІДКА

Рібицун Юлія Валентинівна – старший науковий співробітник, доктор філософії в галузі педагогіки, старший науковий співробітник лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки НАПН України; дипломований учитель-логопед і вчитель-дефектолог, дипломований психолог, сертифікований психотерапевт, спеціаліст РейКи; автор понад 200 науково-методичних публікацій, у т. ч. корекційно-розвивальних програм і навчальних посібників із питань діагностики та корекції мовленнєвих вад у осіб різних вікових груп, запатентованої корисної моделі «Спосіб відновлення вимовної функції у дошкільнят з порушеннями фонетико-фонематичної сторони мовлення». Авторський сайт www.logoped.in.ua.